1875 — ՄԱՐՏԻ 6. № 9.

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

...ան գինը 5 րուբլ, կէս տարվանը 3 րուբլ։

Թիֆլ...մ գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ, Редакція „Мшакъ."

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 9—12 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզվով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառից մի կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչ պիտի լինի հոգևորականութիւնը։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Մոսկվայից։ Նամակ Տաթևից։ Նամակ Երևանից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Զարլ Լայէլ։ Իտալիա։ Ֆրանսիա։ Թիւրքիա։ Նամակ Փարիզից։ Նամակ Գերմանիայից։—Խառն լուրեր։—Յայտարարութիւններ։—Տեղեկացոյց։

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԼԻՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սխալվում են այն մարդիկ, որք կարծում են, թէ քննադատելով մի հիմնարկութիւն, յարձակվելով նրա դէմ, նրան անգամ մերակելով,—գրականութեան նպատակն է վնասել այն հիմնարկութեան, կամ մինչև անգամ ոչնչացնել, ջնջել նրան աշխարհի երեսից։ Ընդհակառակն, խստութեամբ քննադատելով մի հիմնարկութիւն, գրականութեան և լրագրութեան նպատակն է վերանորոգել նրան, անդադար ցոյց տալով նրա պակասութիւնները, մամուլի դիտաւորութիւնն է այդ պակասութիւնները հարուածելով, ազատել յիշեալ հիմնարկութիւնը նրա յարգը ստորացնող, նրա վրա ստուեր գցող խոշոր պակասութիւններից....

Մի՞թէ քննադատելով հոգևորականներին, անդադար նրանց պակասութիւնները ցոյց տալով, մենք պիտի համարվենք թշնամի հոգևորականութեան։ Մի՞թէ անարժան պաշտօնեաներին հարուածելով, պիտի համարվենք թշնամի ամբողջ հիմնարկութեան։

Ընդհակառակն այն լրագիրը, որ հարուածում է մի հիմնարկութեան մէջ եղած պակասութիւնները, պէտք է բարեկամ համարել յիշեալ հիմնարկութեան, որովհետև նրա դիտաւորութիւնն է զարթեցնել հասարակական կարծիքը, մտցնել վերանորոգութիւն յիշեալ հիմնարկութեան մէջ, մաքրել նրան նրա յարգը և նշանակութիւնը վայր գցող գործիչներից, բարւոքել նրան....

Եթէ այդպէս չէ, ուրեմն այն մարդը որ կամենում է բարւոքել մի հիմնարկութիւն, պիտի այն հիմնարկութեան թշնամի համարվի....

Զիանալի լօգիկա....

Բայց այնու ամենայնիւ կան բթամիտներ, որք մեղադրում են „Մշակ" լրագիրը հոգևորականութեան դէմ թշնամութեան մէջ։

Այո՛, մենք թշնամի ենք տգիտութեան,—ուրեմն և հոգևորականութեան տգէտ ներկայացուցիչների։

Մենք թշնամի ենք հարստահարութեան,—ուրեմն և այն հոգևորականների, որոնց մէջ նշմարում ենք այդ հակաընկերական և հակաքրիստոնէական յատկութիւնը...

Բայց կարո՞ղ ենք մենք արդեօք թշնամի լինել նոցա, որք իրանց պաշտօնը կատարում են ճշդութեամբ, որք հասկացել են իրանց կոչումը, որք արժանի են այդ կոչման։

Ի հարկէ ոչ։

Այժմ հարցնում էք՝ ինչ ենք պահանջում հոգևորականութենից։

Նախ պահանջում ենք որ նա թէ մտաւորապէս թէ բարոյապէս բարձր լինէր մնացած հասարակութենից, եթէ ոչ նրա դսյութիւնը հասարակութեան մէջ ոչինչ նշանակութիւն չունի, նա բոլորովին անօգուտ է։ Եթէ ես ոչխար եմ, իսկ դուք իմ հովիւ,—պէտք է այնքան բարձր լինէք ինձանից՝ թէ ձեր բարոյականութեամբ, թէ ձեր ուսումով, որ ես կամայ ակամայ ենթարկվիմ, խոնարհվիմ ձեր առջև։ Ես ժողովրդի մարդ լինելով, պէտք է ձեր բարոյականութենից օրինակ առնեմ, ձեր քարոզներից մտաւորապէս շահվեմ։ Եթէ ոչ ինչ կը դուրս գայ....

Դուրս կը գայ, որ վարժապետը աւելի տգէտ է քան թէ աշակերտը.... ի հարկէ աշակերտն էլ նորանից ոչինչ սովորել չէ կարող։

Հովիւ աւելի անզարգացած է, քան թէ հօտը.... և հօտի իւրաքանչիւր ոչխարը այդ բանը պարզ տեսնում է....

Կար ժամանակ, երբ հայոց պատմութեան մէջ հոգևորականութիւնը ճշմարիտ բարձր էր հասարակութենից, թէ իր ուսումով, թէ աշխատասիրութեամբ, թէ բարոյական զարգացմամբ....

Իսկ այժմ ինտէլլիգենցիան աշխարհականների մէջն է։

Իսկ հոգևորականները չեն աշխատում բարձրանալ, կրթվել, լուսաւորվել,—բայց դարձեալ պահանջում են որ հասարակութիւնը նրանցից բան սովորի։

Երևակայեցէք որ մի քահանայ, որ շատ շատ Ներսիսեան դպրոցում ուսում է առած, քարոզ է տալիս եկեղեցու մէջ։ Նա այնքան մանկավարժ չէ, որ հասկացնէ, ժողովրդական դարձնէ իր մտքերը հասարակութեան ստորին մասին, ուրիշ կողմից այնքան ուսում առած չէ, որ նոր բան ասէ նոյն քարոզին ներկայ գտնվող համալսարանում բարձր ուսում առած երիտասարդին, կամ մինչև անգամ ինստիտուտում և պանսիոններում առած հայ օրիորդին։ Սոքա ինչ պէտք է նրանից սովորեն, իսկ ժողովուրդը ինչ պէտք է նրա խօսքերից հասկանայ, երբ նա դեռ չը գիտէ պարզ կերպով ձևակերպել իր մտքերը։ Վերջապէս քահանաների և առհասարակ հոգևորականների մեծ մասը չը գիտեն մինչև անգամ իրանց կենդանի մայրենի լեզուն, նրանց ուղեղի զարգացման միջոցը սահմանված լինելով գրաբառի ձևերով։

Թող յիշեն ինքն մեծ տիրացու Երզնկանի բողոքը ուղեղը սեղմող և մտքի արտայայտելու ընդունակութիւն սպանող հնացած գրաբառի ձևերի դէմ։

Ով չէ հաւատում մեզ որ մեր հոգևորականութիւնը հայերէն, այսինքն կենդանի, կանոնաւոր աշխարհաբառ չը գիտէ, որի միջոցով միայն կարելի է այժմ խօսել և հասկացնել իր մտքերը թէ լրագրի, թէ ուսումնարանի, թէ քարոզի մէջ,—թող վեր առնի „Արարատ" ամսագրի, մեր հոգևորականութեան այդ օրգանի մի համար,—և կը տեսնէ թէ ինչ խայտառակ լեզուով է գրվում այդ ամսագիրը՝ ոչ գրաբառ ոչ աշխարհաբառ, ամեն տեղ ոչ թէ միայն հայոց լեզուի ոգու, բայց և ընդհանուր մարդկային առողջ դատողութեան դէմ լեզուի լօգիկական սխալներ։

Իսկ հմտութիւնները թէ աստուածաբանական, թէ բնագիտական, թէ աշխարհագրական, թէ պատմական,—աստուած ազատէ....

Եւ սրա՞նք պէտք է մեզ բան սովորեցնեն....

Թող մեր հոգևորականութիւնը մտաւորապէս և բարոյապէս բարձրանայ հասարակութեան, գոնէ ամբոխի մակերևոյթից բարձր,—և այն ժամանակ մենք կը խոնարհվենք նրա զօրութեան առջև և կը խոստովանենք թէ նա իր հասարակական կոչումը ըմբռնել է։

Եւ այդ կը լինի այժմ,—պատասխանում են մեզ, որովհետև այժմ Ճեմարան կայ։

Բայց ո՞վքեր են առ այժմ պրօֆեսօրները՝—իրանք կարդալ գրել և մտածել չիմացող աբեղաները։

Իսկ ինչ պէտք է լինէր հոգևորականութիւնը,—մի ուրիշ անգամ կը պատասխանենք։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Փետրվարի 21

Փութամ ծանուցանել ձեզ՝ ցի ամսոյ 20-ին, մայրաքաղաքիս համալսարանին մէջ ի ներկայութեան իրաւաբանական (юридическій) ֆակուլտետի, կանդիդատ պ. Գամբարեանցն պաշտպանեց իւր չարադրութիւնն (диссертація), ընդ վերնագրաւ „По вопросу о выпускѣ банковыхъ нотъ и о привилигированныхъ крупныхъ банкахъ. Банковый актъ Роберта Пиля 1844 года", զոր գրած էր նա ստանալու համար մագիստրութեան (магистра финансоваго права) աստիճանը, և ֆակուլտետի միաձայն վճռին, որով յիշեալ պ. Գամբարեանցն արժանացաւ մագիստրոսութեան աստիճանին, ընդունեցաւ ի ներկայ գտնուողաց, որոց մէջ կային և շատ Հայեր, և քանի մի Հայ տիկնայք և օրիորդք, երկար ծափահարութեամբ։ Անտարակոյս իւրաքանչիւր Հայ մարդ լսելով զայս՝ պիտի ուրախանայ՝ որ մեր ազգի մէջ մագիստրոսաց թիւն այսպէս յաւելանալու վերայ է։—Կարող չեմ չյիշել պ. Մկրտիչ Էմինի նոր երկասիրութիւնն, որ լոյս տեսաւ այս օրերումս։ Յիշեալ երկասիրութեան վերնագիրն է այսպէս. „Отвѣтъ на замѣчанія Г. Патканова, помѣщенныя въ XVII Т. трудовъ восточнаго отдѣленія И. Р. Археологическаго Общества". Նոքա, որք յառաջ քան զայս կարդացած էին պ. Էմինի և պ. Պատկանեանի քննութիւն «Վահագնի» վերա, անտարակոյս չը պիտի թողուն առանց ուշադրութեան և զայս քննադատական տետրը։—Հրատարակուեցաւ «Փաւստոս» Դ. տետրը։

Սկայորդի

ՆԱՄԱԿ ՏԱԹԵՒԻՑ

Տաթև գիւղը Սիւնիքում մի հին գիւղ է 200 տուն հայ բնակիչներից բաղկացած։ Նա ընկած է Ղափան ու Ծղուկ (Սիսեան) գաւառների մէջ, որոնց գլխաւոր պարապմունքն է հողագործութիւն և անասնապահութիւն։ Այստեղ չը կայ ոչ վաճառականութիւն և ոչ արուեստագործութիւն, և բնակիչները չունին ոչ մի տեղից եկամուտի աղբիւր բացի հողագործական բերքերից։ Նրանց կեանքը շատ պարզ է, բայց նրանք աշխատասէր մարդիկ են և համարեա ազատ օրերումն էլ չեն մնում անգործ գիւղում. բացի մի քանի ծերուներից, որոնք կտուրներին և փողոցներումը նըստած կը խօսին Շահապասից՝ և պարսից խաների պատմութիւնից։ Օդը շատ բարեխառն է այստեղ, բայց ամառը շատ օրերով արև չէ երևում խոնաւութեան պատճառաւ, որ երևի իւր մօտ եղած անտառի ազդեցութիւնիցն է։ Այս պատճառաւ հունձը շատ ուշ է ընկնում, համարեա յուլիս ամսոյ վերջերին։ Գիւղիս արևելեան կողմումը սուրբ Թաթէոս առաքելոյ վանքն է գտնվում $1^1/_2$ վերստ հեռաւորութեամբ, որը գիւղի անուամբ հիմի Տաթևու վանք է ասվում։ Դա մի շատ հին և հոյակապ շէնք է, որի մասին աւանդութիւն կայ ժողովրդոց մէջ, թէ սիւների տակի պատուանդանները մի հրեշտակ է դրել։ Վանքի հարաւային կողմումը քարից շինուած է 30 կանգուն բարձրութեամբ մի սիւն, որը շատ հեշտ շարժվում է, համարեա մի թոյլ հարուածից անգամ դողդողում է ամբողջ սիւնը. բայց գաղտնիքն ինչ է ոչ ոք չգիտէ։ Այս վանքն ունի բաւականին կալուածներ, որոնցից Խոտ, Շինուհայր և Հլուձոր գիւղերն Օրբէլեանց Տարսաիճ իշխանն իւր սեփհականութիւնից յատկացրել է վանքին ի յիշատակ ինքեան և իւր ծնողաց. և որպէս հաւաստիացնվում է վանքի արևելեան պատի վրա արձանագրած է այս յիշատակը։ Բացի սրանցից վանքը ունի նաև ուրիշ գիւղեր, որոնցից ստանում է տարեկան 8000 րուբլ։ Հին ժամանակներից վանքը ծաղկած է եղել իւր բազմաթիւ միաբաններով և Սիւնեաց վարդապետարան դպրոցովը։ Բայց եթէ մի հարևանցի հայեացք դարձնենք այս վանքի անցեալ և ներկայ կեանքի դրութեան վերա, տարակոյս չկայ, որ անցեալից շատ տարբեր յեղափոխեալ պատկերի մէջ պիտի տեսնենք նորա ներկայ ողբալի վիճակը։ Վանքը մի քանի դար սրանից առաջ վայելել է զանազան արտօնութիւններ ինչպէս պատմութիւնը ցոյց է տալիս մեզ։ Մանաւանդ վեցերորդ յաջորդաբար մինչև իններորդ դարերի ընթացքում՝ վանքը—այնքան հռչակված էր ծաղկեալ դպրոցի միջից դուրս եկած ուսումնական աշակերտների և մատենագիրների պատճառաւ, ինչպէս Մաթուսաղա, Մովսէս, Ստեփաննոս և այլն,—որ ստացել էր „Աղբիւր գիտութեանց" անունը, ինչպէս պատմում է Սիւնեաց Ստեփաննոս եպիսկ. երես 82, 23, և 168։ Բայց դժբախտաբար զանազան փոփոխութեանց տակ ընկնելով, վանքը կորցրել է իւր այդ վարդապետարան դըպրոցը. և զանազան աւելի չահասէր քան թէ ուսումնասէր վանահայրների և փոխանորդների շնորհով ոչ մի կանոնաւոր ուսում չէ աւանդվել վանքի դպրոցում. այլ երբեմն կաղօրէն շարունակվել է և երբեմն կանգ առել։ Փոխանորդներից մինը տեսնելով, որ ամեն տեղ կան թեմական, վանական և ծխական դպրոցներ, կամեցել է նա ես ազգին մի օգուտ տալ՝ հիմնել է վանական դպրոց Տաթևու վանքումը. ինչ նպատակաւ արդեօք.... ինչևիցէ շինել է մի դպրոց չորս սենեակներից բաղկացած մի ամենայարմար տեղում (թէև մի կողմի պատն հին պարսպի պատն է) շատ քիչ ծախսով, սակայն մեծ մեծ և խոշոր հաշիւ է ներկայացնում հոգատար տեղւոյն փոխանորդն, իսկ թէ սովորում են աշակերտներ, հարցնող չը կայ։ Ճշմարիտ է Տաթև գիւղացի չորս հինգ հատ երեխայք երթևեկութիւն են անում դպրոց, իբրև թէ սովորում են կարդալ....բայց ումից—վարժապետ չկայ։ Տեղւոյն Հոգևոր կառավարութեան քարտուղարն կարգուել է ուսուցիչ, բայց նա ժամանակ չունի.... Թէպէտ կար ժամանակ որ 500 ի չափ հոգիներից էր կազմված միաբանութիւնը, իսկ այժմ միայն կայ երկու հատ Տաթևացի վարդապետներ։

Ս.

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Կարդալով «Մշակի» № 5 մէջ Ա. Եր. ստորագրված մի նամակ Գառնի Բասարի գաւառի վերաբերութեամբ, չեմ կարող մի կողմից իմ կատարեալ համակրութիւնը չը յայտնել այնպիսի մի գրվածքին, որով արտայայտվում է ճշտութեամբ մեր ժողովրդի արդի վիճակը և նկարագրվում են նորա սովորութիւնները, իսկ միւս կողմից պիտի թոյլ տամ ինձ նկատել, որ չափազանցութիւն եմ գտնում պատուելի թղթակցի կողմից, երբ նա ասելով թէ մեր գիւղացիք ուսումնասէր չեն, աւելացնում է թէ դպրոցների կողմից երկիրը Սահարա անապատին է նմանում, և թէ քսան տուն ունեցող գիւղը ունի իր ցանկալի գինետունը, իսկ հարիւրաւոր տներ ունեցող գիւղում չը կայ մի դպրոց անգամ... Կչռենք հետևեալ հանգամանքները։ Գառնի Բասարի գաւառը բաղկացած է 42 գիւղերից, որոնցից 17-ի մէջ բնակվում են հայեր, իսկ մնացածների մէջ հայեր թուրքերի հետ խառն։ Տասն ու եօթ գիւղերից վեց գիւղեր, որոնց մի առ մի անուններ աւելորդ եմ համարում տալ այստեղ, ունեն իւրաքանչիւրը 200-ից մինչ 300 տուն բնակիչ։ Իսկ ամեն մի գիւղի եկեղեցու գաւթում շինված է ուսումնարան, բաղկացած երկու կամ երեք սենեակներից։ Ուսումը այստեղ աւանդվում է Թիւրքիայից եկած հայ տիրացուների ձեռքով։ Ասելով թէ մեր ժողովուրդը ուսումնասէր չէ, չենք կարող մեղադրել նոցա, որովհետև դպրոցները միշտ բարեկարգ պահելու համար, հարկաւոր է ունենալ ուսումնական մարդիկ, որոնք կարողանային տալ ուսումնարանին այն ուղղութիւնը, ինչ որ վայել է նորա նշանակութեանը։ Հաւատացէք, որ երբ մի գիւղ մըտ—

նելիս, հարց է առաջարկվում դպրոցների մասին, գիւղացու բերանից լսվում է յետագայ խօսքը՝ «աղաջան, իմ արևը, քո արևը վկայ, յինչ որ աշխատեմ, կէսը կը դնեմ տղայի ուսումին, թայլայ մէ լաւ վարժապետ ըլնի, որ մեր տղեներուն լաւ ուսուցի...», և ուրիշ սորա նման խօսքեր, որոնք արտայայտում են սէր և անգիտակցական ձգտումն դէպի ուսում։ Իմ կարծիքով այդ գաւառում լաւ է ունենալ երկու կամ երեք օրինաւոր դպրոցներ, քան թէ անկարգ դրութեան մէջ գտնված դպրոցների մեծ քանակութիւնը։ Կառաջարկէի հետևեալ գիւղերում դպրոցներ ունենալ՝ առաջինը Ղ ա մ ա ռ լ ո ւ գիւղում, երկրորդը Զ ի տ ա մ լ ո ւ ի մէջ, իսկ երրորդը հարկաւոր է շինել տալ Ա ղ ջ ա ղ շ լ ա ղ գիւղի առաջ ընկած բլուրի վրա, Ջաննաթլուի ձորում, որով անցնում է Կառնոյ գետը (Երասխի վտակը)։ Այդ ձորի մէջ բնութիւնը գեղեցիկ է և կլիման շատ լաւ է, այնպէս որ կարելի է ամառվայ շոգ ժամանակն էլ շարունակել այստեղ դասատւութիւնը։ Այն գիւղերը, որտեղ մենք առաջարկում ենք դպրոցներ հիմնել, շատ մօտիկ են միւս գիւղերից և աշակերտների համար ուրախութիւն կը լինի խմբովին միմեանց հետ գան ու գնան։ Գիւղերի հեռաւորութիւնը միմեանցից 3 կամ 4 վերստից աւելի չի լինի։ Իսկ ինչ կը վերաբերէ նիւթական միջոցներին, կարող եմ ասել, որ մեր երկիրը պըտ-
[illegible]
և ցցել էին քաղաքի ներքևի գերեզմանում, իսկ երկու օր սրանից առաջ մի գիւղացի Գ. Պ... անունով սպանված գտնվեցաւ Երևանից ոչ այնքան հեռու Էջմիածնի ճանապարհի վրա։ Չարագործները բռնվեցան և բանտարկվեցան։

20 փետրվ. Գ. Տէր-Յովսէփեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Է. Էպշտայնի փոքրիկ բրօշիւրը հետևեալ վերնագրով „Списокъ этюдовъ и пiэсъ для первоначаль. обучен. на фортепiано.“ Э. Эпштейнъ—Այդ գրքոյկը ծախվում է Լանկօի երաժշտական մագազինում։

***

«Արարատ» ամսագրի ներկայ թւի յունվար ամսի տետրակը հրատարակվեցաւ։ Այդ տետրակի մէջ կրկին կայ մի յօդված «Մշակի» դէմ։ Յօդվածի ամենախելօք տեղը այս է՝ „Զայս ևս գիտել պէտք է, զի ամեն հրատարակութիւն, որքան ևս անպիտան և դատարկաբան լինի, դարձեալ իւր օգուտը և արդիւնքը ունի, գոնէ այսքանը ևս բաւական է իմանալոյ համար թէ՝ վատութիւնն եթէ չլինի՝ լաւութեան յարգը և արժէքը չիմացուիր։“—Մենք ամենևին համաձայն չենք «Արարատի» այդ տեսութեան հետ՝ մենք «Արարատ» ամսագիրը թէև շատ ստոր ենք համարում, բայց այնու ամենայնիւ նրա գոյութիւնը մեր գրականութեան մէջ բոլորովին աւելորդ ենք գտնում։

***

Խմբագրութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ մի նոր դուրս եկած գրքոյկ «Համառօտ տեսութիւն երկրի և լոյսի մասին» փոխադրութիւն Բագրատ Պիճիկեանցի, Թիֆլիս 1875, Հ. Էնֆիաճեանց և ընկ.

Բոլորովին համակրելով այսպիսի փորձերին ժողովրդացնել գիտութեան արդիւնքը և տարածել այսպիսով ժողովրդի մէջ ճիշդ տեղեկութիւններ, մենք այս գրքոյկը համարում ենք ընթերցանութեան յարմար մի նիւթ նոցա համար, որոնք միջոց չեն ունեցել ստանալ միջնակարգ ուսումնարանների կրթութիւնը։ Բնական զանազան երևոյթները (որ չը գիտենք ինչու հեղինակը անդադար յայտնութիւններ է անուանում) բաւականին հասկանալի կերպով պարզված են օրինակներով, թէև կան և մի քանի սխալներ։—Լաւ է նմանապէս և այն, որ փոխադրողը աշխատել է մտցնել հեշտ հասկանալի ժողովրդական բառերը իր մեկնութիւնների մէջ, թէև ընդհանրապէս չէ կարելի ասել որ լեզուն չափազանց մշակված լինէր։ Պատահում են ոճեր ինչպէս՝ «քարը կը թ ռ չ ի ր» (եր. 6), փոխանակ քարը կը թռչէր, «ո ր ա ն ո վ» փոխանակ որով, „աշխատենք բաց անել որոտման իսկական պատճառը“, (եր. 43) փոխանակ բ ա ց ա տ ր ե լ. „ձիւնով կարելի է մ ա ք ր ե լ մարմինների սառած անդամները“ (եր. 41), փոխանակ տ ա ք ա ց ն ե լ. «մեզանում կան Կ ո վ կ ա ս ի վ ե ր ա տաք աղբիւրներ» (եր. 52) փոխանակ Կ ո վ կ ա ս ո ւ մ կամ Կ ո վ կ ա ս ի մէջ, և այլն։ Եթէ հեղինակը աշխատել է, աւելի հասկանալի լինելու համար, շատ տեղ գործ ածել ժողովրդական խօսքեր ինչպէս խ ա ր ա պ անել, ղ ա յ ի մ, չ ո ք օրերը և այլն այնպիսի խօսքեր, որոնք բոլորովին գործածական չեն գրական լեզուի մէջ, նմանապէս պէտք է ուշադրութիւն դարձնէր որ միւս կողմից չընկնէր այնպիսի ոճերի մէջ, որոնք ժողովրդի մէջ բոլորովին անգործածական են և նորա համար անհասկանալի, ինչպէս մ ա ր դ ե ր, փոխանակ մարդիկ։ Պատահում են և անկանոնութիւններ, ինչպէս բ ա ր ձ ր ա ն ո ւ մ է շատ գոլորշիներ (եր. 37)։ Այդ սխալը, գոյականը հոգնակի գործածել իսկ բայը եզակի, մի լոգիկական սխալ է, որ հայերի մէջ շատ սովորական է, բայց տպած նա իսկապէս երբէք չը պէտք է լինէր։ Բացի սորանից մի քանի տեղ տպագրական սխալների պատճառով իմաստը բոլորովին կորչում է ինչպէս եր. 32, տող 8—10, ուր դուրս է թողած մէկ ամբողջ նախադասութիւն։ Այդ ի հարկէ ոչ հեղինակի այլ կօրրէկտօրի մեղք է։ Բայց այս բոլոր սխալները չնչին են և կարող են հեշտութեամբ ուղղած լինել, իսկ գրքոյկի արժանաւորութիւնը մնում է այնու ամենայնիւ այն, որ դա մի փորձ է գիտութեան ճշմարտութիւնները տարածել ժողովրդի մէջ, որ միակ ազդու միջոց է պատերազմել նախապաշարմունքների դէմ։ Մենք յուսով ենք որ յիշված գրքոյկը կը տարածվի և լաւ ընդունելութիւն կը գտնի։

***

«Մշակի» բաժանորդների թիւը այժմ հասած է հ ի ն գ հ ա ր ի ւ ր ի (500)։ Տեսնենք թէ որքան դեռ աւելանալու է այս տարի։

***

«Մշակի» խմբագրութիւնը աւելորդ չէ համարում յայտնել, որ դեռ անցեալ 1874 տարվայ բաժանորդներից մի քանիսների վրա մնացած են ապառիկներ։ Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ դեռ ևս տ ա ս բաժանորդ վճարած չեն (ուրեմն ստանալու ունենք 50 րուբլ), իսկ գաւառներում ք ա ռ ս ու չ ո ր ս բաժանորդներ հասցրած չեն «Մշակին» իրանց տարեկան վարձը (որ անում է 120 րուբլ)։ Ուրեմն ընդամենը ստանալու ունենք 170 րուբլ անցեալ տարվայ ապառիկներ այլ և այլ անձերից, որանցից խնդրում ենք հասցնել խմբագրութեան 1874 թւի իրանց պարտքը, եթէ ոչ ստիպված կը լինենք բոլորի անունները տպել։ Ազգասիրութիւն անելը շատ հեշտ և արժան բան է, բայց իր պարտաւորութիւն կատարելը և իր պարտքը վճարելը երկի աւելի դժուար է.... իսկ մի և նոյն ժամանակ նոյն մարդիկ մեզանից ի հարկէ պահանջումեն ոչ թէ միայն մեր պարտաւորութիւնների ճշգութեամբ կատարելը, բայց գուցէ և անձնազոհութիւնը....

***

Խնդրում ենք մեր թղթակիցներից նամակները պ ա ր զ և ո ր ո շ գրելու, մանաւանդ տեղական, աշխարհագրական անունները (օրինակ աննշան մի գիւղի, որ ոչ մի աշխարհացոյցի մէջ չէ գտնվում), նոյնպէս տեղական բոյսերի, կենդանիների, գործիքների անունները և առհասարակ ժողովրդական ա ս ա ց վ ա ծ ն ե ր ը։

***

Ա խ ա լ ք ա լ ա ք ի ց մեր լրագրին հաղորդումեն, որ Էջմիածին գնացած պատգամաւորները այս օրերս վերադարձան Ա խ ա լ ք ա լ ա ք։ Նորին Վ ե հ ա փ ա ռ ո ւ թ ի ւ ն ը ամենայն սիրով ընդունելով նրանց, յարգեց նրանց խնդիրը, խոստանալով շուտ օրով մի բարեյոյս և անաչառ քննիչ ուղարկել այդտեղ այն քահանայի գործի մասին, որին կամայական կերպով արգելվեցաւ տեղական հոգևոր իշխանութիւնից քահանայագործութիւնը։

***

Ա խ ա լ ք ա լ ա ք ի ց գրում են փետրվարի 19-ից հետևեալը՝ Այս տարի այստեղ ձմեռը շատ թեթև անցկացաւ, դաշտերից ձիւները վերանալու մօտ են։ Բարեկենդանն էլ սովորականից շատ հանդարտ է անցնում այս տարի, առանց չափազանց արբեցողութեան և կռւողութեանց։

***

Փետրվարի 26-ին, գիշերը, Թ ի ֆ լ ի ս ի կուկիա անուանված թաղում յայտնվեցաւ հրդեհ Իվանօվի տան մէջ։ Շուտով կրակը պատեց ամբողջ միջարկանի շինութիւնը։ Ներսը գրեթէ ամբողջութեամբ այրված է, իսկ պատերը, դրսից նայելով, դժուար է կասկածել որ շինութեան ներսը ոչընչացած է։ Տան իրեղէնների մեծ մասը կարողացան փրկել։

***

„Русскiй Мiръ“ լրագիրը լսել է որ շուտով մտցնվելու է Դ ա ղ ս տ ա ն ի մէջ նոր դատաստանական կազմակերպութիւնը, Կովկասի այլ մասերում մտցրած դատաստանական կազմակերպութեան յարմար։ Միայն, ինչպէս ռուս լրագիրը լսել է, նոր դատաստանական կանօնադրութիւնը չի տարածվի Դաղստանի ամբողջ ազգաբնակութեան վրա, այլ միայն աւելի քաղաքների բնակիչների վրա։ Հաշտարար դատարանները Դաղստանում կենթարկվեն որպէս աւելի բարձր կայարանին (ինստանցիային), Բ ա գ ո ւ ի նահանգական դատարանին։

***

«Դրօէբա» վրաց լրագրի Թ է լ ա ւ ի թղթակիցը հաղորդում է որ վերջին օրերս այդ կողմերում հացը և սիմինդրը հետզհետէ թանգանում է։ Ալիւրի պուդը արժէ 1 րուբլից մինչև 1 ր. 40 կ., իսկ սիմինդրի պուդը 40 կոպէկ։ Նոյն թղթակիցը գրում է որ և Ս ղ ն ա խ ո ւ մ յայտնվում է առաջին հարկաւորութեան մթերքի թանգութիւնը։

***

Շնորհակալութեամբ ստացանք Պ ե տ ե ր բ ո ւ ր գ ի պրօֆէսօր պ. Պ ա տ կ ա ն ե ա ն ց ի ց նրա բրօշիւրը հետևեալ վերնագրով „Источники древней исторiи Арменiи.“—Ուրիշ անգամ կը խօսենք դարձեալ այդ գրվածքի մասին։

***

Խմբագրութեանս մէջ ստացվեցաւ նոյնպէս Մօսկվայում հրատարակվող «Փարոս» անունով պարբերական հրատարակութեան գ. տետրը (1875 թ.), որի խմբագիրն է պ. Զ. Մ ս ե ր ե ա ն ց։ Տես այս համարում տպված յայտարարութիւնը։

***

Քաղում ենք «Փարոսից» հետևեալ երկու հետաքրքիր լուրեր՝ հրատարակվեցաւ ակադէմիկոս պ. Բ ր օ ս ս է ի հետևեալ երկասիրութիւնը, որ ունի վերնագիրը. „Collection d'historiens arméniens. Th. Ardzrouni, Arakel de Tauris. Iohannes de Dzar. (Հայոց պատմագիրների ֆրանսիերէն թարգմանութիւնը։ Հատուածոյ առ. հատորը)։—Հրատարակվեցաւ Կ. Պ օ լ ս ի մէջ „Հազար և մի առակաւոր բանք“ վերնագրով Գաբրիէլ արքեպիսկոպոսի Ա յ վ ա զ ե ա ն նոր երկասիրութիւնը, որ Կ. Պօլսի հայ լրագիրները գովութեամբ են յիշում։

***

Մեզ գրում են Ա գ ո ւ լ ի ս ի ց, որ փետրվարի 16-ին, երեկոյեան 9 ժամին գողերը ինն հոգի մըտել են մի բնակչի տունը և ստիպելով տան գոլնվողներին լռել, տարել են ինչ որ ձեռքն է ընկել։ Տան տիրոջ որդուն, որ ուզեցել է օգնութիւն կանչել, վիրավորել են։

***

Նոյն տեղից հաղորդում են հետևեալը՝ փետրվարի 21-ին հայ թատրոնասէրների խումբը, օրիորդաց ուսումնարանի դահլիճում ներկայացրեց Թիֆլիսի հայ-բարբառով „Պէպօ“ հեղ. Գ. Սունդուկեանցի։ Ժողովուրդը հիացած է այդ գրուածքից։ Ներկայացումը շատ լաւ գնաց, մանաւանդ լաւ էին կանանց դերերը։ Պէտք է շնորհակալութիւն անել պատուելի տիկիններին, որք պատճառ էին այդ ներկայացման կայանալուն։

***

Ա լ է ք ս ա ն դ ր ա պ օ լ ի ց մեզ հաղորդում են, որ փետրվարի 20-ին, հինգշաբթի օրը քաղաքիս մայր եկեղեցում կատարվեցաւ փառաւոր հանդիսաւորութիւնն ի յիշատակ Վարդան մեծի նահատակութեան։ Սուրբ պատարագը վերջանալուց յետոյ, ծխական-հոգևոր Ա ր գ ո ւ թ ե ա ն ց և Ս ա հ ա կ ա ն ո ւ շ ե ա ն ց դպրոցների աշակերտները և աշակերտուհիները երգեցին „Տէր կեցո՛“ իսկ երգելուց յետոյ ասվեցան ճառեր տօնին վերաբերութեամբ։ Նոյն օրը երեկոյեան տեղիս ազնուականաց ժողովարանի (կլուբի) դահլիճում հայ սիրողները ներկայացում տուին յօգուտ Սահականուշեան դպրոցի։ Ներկայացրին „Ս ա մ է լ“ ողբերգութիւնը և „Երկուսս էլ քաշված ենք“ վօդէվիլը։ Դուրս գալով բոլոր ծախքը կը մնայ դըպրոցին 120 րուբլի չափ մի գումար։

***

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Պօղոս Վ ա մ բ ե ր ե ա ն ց ի ց նրա գրվածքը, որ նա պաշտպանեց Մօսկվայի համալսարանում մագիստրոսի աստիճանը ստանալու համար։ Ահա այդ գրքի վերնագիրը՝ „По вопросу о выпускѣ банковыхъ нотъ.“—Մենք յոյս ունենք այդ գրքի մասին առանձնապէս խօսելու։

***

Պ. դօկտօր Անդրէաս Ա ր ծ ր ո ւ ն ի պաշտօնապէս հրաւէրք ստացաւ գերմանական Ս տ ր ա ս բ ո ւ ր գ ի համալսարանից ընդունել համալսարանի մ ի ն ե ր ա լ օ գ ի ա յ ի պրօֆէսօր պ. Գրօթի օգնականի պաշտօնը, մանաւոր դասախօսութիւններ կարդալու իրաւունքով։ Պ. Արծրունին ընդունեց այդ հրաւէրքը և այս օրերս թողնում է Կովկասը և ուղևորվում է դէպի Գերմանիա։

***

Զարմանում ենք որ քանի ժամանակ է չեն գումարում ք ա ղ ա ք ա յ ի ն վ ա ր չ ո ւ թ ե ա ն ձայնաւորների ընդհանուր ժողովը, իսկ հարցեր և նշանաւոր հարցեր շատ կան...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՉԱՐԼԶ ԼԱՅԵԼԼ

Եւրօպական լրագիրները հետևեալ հեռագիր են տպում՝

„Վաշինգտօն, 23-ին փետրվարի։ Երեկ մեռաւ անգլիական յայտնի գէօլօգը Չարլզ Լայէլլ“։

Չարլզ Լայէլլ այն անուններից չէ, որոնք միայն յայտնի են մնում գիտնականների մի նեղ շրջանի, նա ընդհակառակ իր գրուածներով ծանօթ եղաւ ընդհանրապէս ամբողջ կրթված աշխարհին։ Հազիւ թէ մի փոքր 'ի շատէ կրթված մարդ գտնվի, որ գիտենար գէօլօգիա բառի նշանակութիւնը և լսած չը լինէր Լայէլլի անունը։ Այս ժողովրդականութիւնը Լայէլլ ստացաւ ոչ առանձին յօդուածների պատճառով, որ նա գրել էր, Եւրօպայի զանազան երկիրներում ճանապարհորդելով, դոցա գէօլօգիական կազմութեան մասին և որոնք գլխաւորապէս մասնագիտական պարբերական հրատարակութիւնների մէջ տպված լինելով, մեծ մասով անմատչելի են մնացել մինչև անգամ կրթված հասարակութեանը։ Լայէլլ հռչակվեցաւ իր մի քանի գրքերի շնորհով, որոնցից երեքը կրթված աշխարհի գրեթէ ամեն լեզուներով թարգմանվեցան—դրանք են՝ „Principles of geology“ (Գէօլօգիայի հիմունք) երեք հատորից բաղկացած մի գրվածք, որ առաջին անգամ տպվեցաւ 1833 թւին, իսկ 1868-ին հրատարակվեցաւ տ ա ս ն ե ր ր ո ր դ հրատարակութեամբ։ Երկրորդ նորա գիրքը՝ „Elements of geology“ (Գէօլօգիայի տարրերը) վերնագրով 1871 թւին հասաւ իր եօթներրորդ հրատարակութեան։

Վերջապէս Լայէլլի այն գիրքը, որ ամենից աւելի ընդհանուր հասկացողութեանը մատչելի եղաւ և այս պատճառով հասարակութեան գրեթէ ամեն շրջաններում մուտք գործեց, անուանվում է՝ „Geological evidences of the antiquity of man“ (Գէօլօգիական ապացոյցները մարդկային ցեղի հնութեան)։ Այս գրքի մէջ հեղինակը, հիմնվելով շատ ճիշդ հետազօտութիւնների վերա մարդկային հին մնացորդների վերաբերութեամբ, ապացուցանում է, որ մարդկային ցեղը շատ առաջ կացել է արդէն երկրիս վերա, քան ընդհանրապէս ընդունվում է նորա ստեղծվիլը։ Այս հետազօտութիւնների համար Լայէլլին մեծ օգուտ տուեցին նորա ճանապարհորդութիւնները Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների մէջ, ուր նա այժմ չորրորդ անգամ գնաց, բայց մեռաւ Վաշինգտօնի մէջ։

Լայէլլ ծնվել է 1797 թւին Կիննէրդիի (Kinnardy) տեղում Ֆօրֆարշիր (Forfarshire) գաւառի մէջ։ Նորա հայրը մէկ յայտնի բուսաբան էր։ Երիտասարդը նախ իրաւաբանութեան էր պարապում և մտաւ արդէն ծառայութեան մէջ, բայց շարունակում էր իր հակումին հետևելով և գէօլօգիական պարապմունքը։ 1831 թւին նա նշանակվեցաւ գէօլօգիայի պրօֆէսօր Կինգս-Կօլլէջի (արքունական ուսումնարանի) մէջ Լօնդօնում։

Բացի մասնագիտական պարապմունքներից, որ նրա ժամանակի մեծ մասն էր լցնում, Լայէլլ սիրում էր բանաստեղծութիւնը և

խոսելիքնից անգլիերէն Թարգմանից երեւելի Գոնտէի լիրիկան բանաստեղծութիւնները։

Լույկելի անունը անկասկած կը մնայ և կը յիշվի միշտ գէօթէի հետ միասին, որին նա իր կեանքը նուիրելով, մաշելի դարձրեց այդ գիտութիւնը աւելի լայն շրջաններին, դարձեց նրան մի առարկայ, որ այժմ նմանոյնպէս մի տեղ ունի ընդհանուր կրթութեան մէջ։

Ա. Արծրունի

ԻՏԱԼԻԱ

Հռոմի մէջ անցեալ բարեկենդան շաբթվայ ժամանակ կատարվեցաւ մի եղեռնագործութիւն, որի պատճառները մինչև այժմ յայտնի չեն։ Իտալական ռամկապետական „La Capitale“ լրագրի խմբագիր պ. Սոնձոնիօ պարապում էր իր խմբագրութեան մէջ, երբ աննկատելի կերպով մտաւ սենեակը մի դիմակաւորված մարդ, որ խանջալի քանի մի հարուածներով յետևից ուղղած, արիւնաթաթախ վայր գցեց Սոնձոնիօյին, իսկ ինքն անհետացաւ։ Սոնձոնիօ դեռ Աւստրիայի տիրապետութեան ժամանակ Իտալիայում հրատարակում էր պաշտօնական „Gazetta di Milano“ լրագիրը, բայց ազգասէր լինելով, օգուտ էր քաղում իր ձեռքում եղած պաշտօնական թղթերից Աւստրիայի քաղաքականութիւնը մերկացնելով։ Այդ պաշտօնական թղթերի բովանդակութիւնը նրա հոգսերով հրատարակվում էր Ֆրանսիայում։ Աւստրիական տէրութիւնը նրան բանտարկեց և տարիներով պահեց երկաթապատ գլողին բանտի մէջ, միայն մի քաղաքից միւս քաղաք տեղափոխելով նրան։ Նա ազատվեցաւ բանտարկութենից Իտալիայի աւստրիական տիրապետութենից ազատուելուց յետոյ, իսկ երբ Իտալիայի մայրաքաղաք՝ Հռոմ դարձաւ, Սոնձոնիօ սկսեց հրատարակել Հռոմի մէջ „La Capitale“ (Մայրաքաղաք) անունով ռամկապետական ուղղութեան լրագիրը, որ առաջին տարի արդէն ստացաւ մեծ նշանակութիւն և ամենից շատ բաժանորդներ ունեցող թերթերից մէկ դարձաւ, մանաւանդ ժողովուրդի համակրութիւնը գրաւելով իր այն յօդվածներով, որք անողորմ կերպով յարձակվում էին հոգևորականութեան դէմ։ Կարծում են որ Սոնձոնիօյին սպանող ձեռքը հոգևորականութենից էր վարձված....

ՖՐԱՆՍԻԱ

Վերջին հեռագիրը հաղորդում է որ Ֆրանսիայում նշանակվեցաւ նոր մինիստրութիւնը, որ բաղկացած է հետևեալ անձերից՝ Ռիւ-Ֆէ ներքին գործերի մինիստր, Դեկազ արտաքին գործերի, Դիւֆօր արդարութեան, Սիսէ պատերազմի, Մօնտանիակ ծովային, Սէ ֆինանսների, Մօ վաճառականութեան, Վալլօն ժողովրդական լուսաւորութեան, Կայիօ հասարակական շինութիւնների։ — Անգլիական „Times“ լրագիրը, խօսելով Ֆրանսիայի վերջին անցքերի մասին, ասում է որ պահպանողական հանրապետութեան հաստատվիլը Ֆրանսիայում պարտական է ոչ թէ մի առանձին պետական մարդու, կամ մի կուսակցութեան ջանքերին, բայց բոլոր մինչև այժմ միմեանց մէջ թշնամական քաղաքական կուսակցութիւնների դաշնադրութեան։ Պրօէկտի ընդունվելու և հաստատվելու մէջ մասնակցում էին ինչպէս ծայրայեղ աջակողմեանները, նոյնպէս և ծայրայեղ ձախակողմեանները։ Պէտք է կարծել, ասում է լրագիրը, որ պահպանողական հանրապետութիւնը հաստատված է, որովհետև պատգամաւորների ժողովի ծանրութեան կենտրօնը լինելու է այսուհետև նորա չափաւոր ձախակողմեան կողմը։ Բացի սորանից երևի և Սենատը պահպանողական բնաւորութիւն կունենայ, ինչպէս և հանրապետութեան նախագահը։ Անգլիական մի այլ լրագիր, այն է „Spectator“ ասում է Ֆրանսիայի վերջին անցքերի մասին հետևեալը՝ „մինչև այժմ պատմութեան մէջ եղած չէ մի օրինակ այդ տեսակ միութեան այլ և այլ, միմեանց հակառակ կուսակցութիւնների. անձեր, կարծես, գործում էին այդտեղ ինչպէս գործիքները արտաքին մի ույժից դրդած, անկախ իրանց սեփական կամքից։ — „Messager du Midi“ ֆրանսիական լրագիրը գրում է որ Ֆրանսիայում նորերումս վճռվեցաւ թոյլ տալ կանանց լսել դասախօսութիւնները համալսարանի բժշկական բաժնում։ Նորերումս մի տիկնոջ թոյլ տրվեցաւ հետևել Մօնպելիէի համալսարանի բժշկական բաժնի դասերին և ժամանակով կը տրվի նրան իրաւունք բժշկութեան դօկտօրի հարցաքննութիւն տալ։

ԹԻՒՐՔԻԱ

Գերմանական „Köln. Zeitg.“ լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հետևեալ դատողութիւններ է անում Փոքր-Ասիայի մէջ սովի մասին։ Սովատանջ Անատօլիայից շարունակում են գալ խիստ ցաւալի լուրեր, բայց դեռ հարց է, արդեօք այդ լուրեր հաղորդողները չափը չե՞ն անցնում, նկարագրելով սովի սարսափը ամեն օր բոլոր լրագիրներում։ Թէ այստեղ, թէ գաւառներում եղած սովատանջներին օգնութիւն հասցնելու յանձնաժողովները, կազմված են մեծ մասամբ միսիօնարներից, որք միայն այն բանի վրա են մտածում թէ ինչպէս աւելի շատ պրօզէլիտներ որսան։ Մի պարզ օրինակ նրանց գիտակցական ստութեան, կարող է լինել այն հնարած լուրը, երբ թէ Սիրիայում քրիստոնեաները նորից հալածվում են։ Մենք սկզբից չը հաւատացինք այդ լուրերին, ասում է լրագիրը, լաւ գիտենալով, որ ամեն լրագիրներում, մանաւանդ անգլիական մամուլի մէջ, լինում են իրանց միսիօնարների թղթակցութիւնները (և նրանք միշտ բաւական ազատ ժամանակ ունեն, թղթակցել զանազան լրագիրներին)։ Բոլոր լուրերը՝ աւազակութիւնների, կողոպտումների վերա,—սուտ յայտնվեցան։ Այդ հալածանքների մասին լուրերը, հետևեալ իրողութեան վրա էին հիմնվում։ Մի մահմետական, ուզելով ազատվել զինուորական պարտաւորութենից, ընդունեց քրիստոնէութիւնը, բայց նրան ույժով զինուոր առան։ Սորանից աւելին բան, ինչպէս ասում են լուրեր ուղարկողները՝ հալածանքներ քրիստոնեաների դէմ... և այլն։ Այնքան գրեցին անգլիական լրագիրներում, որ այնտեղից աւետարանական ընկերութեան պատգամաւորութիւն ուղարկվեցաւ Կ. Պօլիս, Սուլթանից խնդրելու շնորհել դաւանութիւնների ազատութիւնը Թիւրքիայում։ Մեծ վեզիրը պաշտօնապէս տեղեկանալով որ Սիրիայում բացի այդ առանձնական փաստից, ոչինչ հալածանքներ եղած չեն քրիստոնեաների դէմ, աւելորդ համարեց ընդունել Աւետարանական ընկերութեան պատգամաւորութիւնը Սուլթանի պալատի մէջ և մերժեց նրան Սուլթանին ներկայացնելը։

ՆԱՄԱԿ ՓԱՐԻԶԻՑ

16 փետրվարի

—Ոչ բաւական չէ, ասում են ինձ, ինչ խօսեցար, դարձեալ խօսիր, լուռ մի մնայ, լաւ չէ։—Այո ճշմարիտ է։ Մարդս խօսելով, յարձակուելով կարող է բան չլինել, ազդել, ճանապարհ ցոյց տալ, հաւատի բերել, ինչպէս ասում են մեզանում, իսկ լռութեամբ ոչ մի գործ, ոչ մի ձեռնարկութիւն կարող չէ ստեղծել ու արտադրել, ուր մնաց թէ արդէն սկսած գործի վրա ազդել և դէր խաղացողներին էլ խրախուսել։ Այս ճշմարտութեան պաշտողներից մէկն էլ ես լինելով, խօսքս կտրում եմ։ Թէպէտ խօստացել էի այլ ևս չը խօսել Փարիզի հայ ուսանողների վրա, բայց փոյթ չէ... Հանգամանքները մեզ ստիպում են խօսել, պէտք է հնազանդուենք...

„Մասիս“ լրագիրը դեկտեմբեր ամսուայ վերջին համարներից մէկի մէջ հանելով «Մշակից» նամակս, տեղոյս հայ ուսանողների մասին ամբողջութեամբ տպել էր, իր կողմից էլ ծանօթութիւններ աւելացնելով։ Գովելի է „Մասիսի“ այս վարմունքը։ Իսկ ինչ կը վերաբերի նամակի լեզուիս, որ բարեբաղդաբար շատ նախապաշարուած հեղինակների նման հայկաբանութեան օրինակ չեմ համարում, պէտք է ասեմ „Մասիսը“ աղաւաղել էր։ Աւելորդ եմ համարում, յիշել այստեղ այն փոփոխմունքը։ Հեռու կը տանէր մեզ այդ արևելքին յատուկ պօլէմիկան։ Միայն կասեմ որ հայկաբանների (?!) մէջ սովորութիւն կայ, առաջ քան թէ մի հայերէն գրուածի բովանդակութիւնը, միտքը, հեղինակի ինչ ասելը իմանալ, լեզուի վրա քննութիւններ անել, ոճը փոփոխել, դարձուածքները ուղղել և այլն։ Թէ որքան սխօլաստիկական է այս մեթօդը, յիշեալ հայկաբաններին արդէն փորձով յայտնի է, բայց որովհետև նահապետական սուրբ սովորութիւն է, ուստի մեղք են համարում ուրիշ կերպով վարուել, որպէս զի չը մեղանչեն հայկաբանութեան (!) դէմ... „Մասիս“ լեզուս փոխելով երևի աչքի առաջն ունեցել է պատուելի ուսանողներին, որոնք աւելի լաւ կարող էին մարսել Պօլսի բարբառով գրած նամակը, բայց այնու ամենայնիւ անկարելի է ուրանալ, որ „Մասիսը“ ազատ լինէր վերոյիշեալ սուրբ սովորութենից... թողնենք այս...

„Մասիսը“ չի տարակուսում, այլ ասում է որ առաջին նամակս էլ—նոյնպէս „Մշակից“ հանած և իր էջերի մէջ տպած,—ոչինչ ազդեցութիւն չէ արել տեղոյս անտարբերների վրա։ Ի հարկէ տարակուսիլ հարկաւոր չէ, որովհետև „Մասիսը“ ու նոյնպէս ուրիշ լրագիրները շատ լաւ գիտեն, որ ոչ մի բաժանորդ, կարդացող չունեն փարիզում։ Չը կարդացած ինչպէս ազդեցութիւն կունենայ, մանաւանդ այսպիսի սառուցեալների վրա։ Կասկած չը կայ, որ վերջին նամակս էլ մի և նոյն վախճանը ունեցաւ, որովհետև, կրկնում եմ, չը կարծեմ թէ Փարիզի մի հայ ուսանող ստանում լինի մի որ և է հայերէն թերթ։ Ես խորհուրդ տուի Տաճկաստանի պատուելի հայ խմբագրներին օրինակ առնել Ռուսաստանցի մերազնեայ խմբագրների վարմունքից և ուղարկել իրանց թերթերը գոնէ երկուսին, երեքին... Ուղարկեցին արդեօք, կամ պիտի ուղարկե՞ն, թող պատասխանեն պ. պ. խմբագիրները։

Հիւանդին որքան կարելի է պէտք է պահպանել, չափով կերակրել, դեղ տալ, աշխատել ցաւից բժշկել, որ չը մեռնի, իսկ երբ մեռաւ, սառեցաւ,—տար թաղիր, թէ կուզես այրիր։ Այս այնպիսի հասարակ ճշմարտութիւն է, որ չը կարծեմ Կ. Պօլսի խմբագրներին յայտնի չը լինի։ Ուրեմն պատուելի անտարբերներին ով կարող է որ և է օգնութիւն տալ, թող օգնէ, ով կարող է բժշկել՝ բժշկէ, փրկէ մեռնելուց, իսկ երբ կը մեռնեն և կենդանութեան նշոյլ էլ չեն ցոյց տալ,—այն ժամանակ ոչ թէ լացով ու ողբով պէտք է թաղել, այլ այրել, որպէս զի մահացուցիչ ախտը այրման հետ անյայտանայ և ուրիշներին էլ չը վնասէ....

Որքան կարողացայ, որքան սոցա ճանաչեցի, ինչ տեսայ,—գրեցի, խօսեցայ։ այսուհետև պարտքը Կ. Պօլսի խմբագրների վրա է։ Այսուհետև պ. պ. խմբագիրնե՛ր դուք գրեցէք յօդուածներ, դուք խօսեցէք, անկարելի է որ ծանօթ չը լինիք, բարեկամութիւն չունենաք մի քանիսի հետ։ Ձեր հայրենակիցներ են, ձեզ հետ միասին մի երկրի մէջ ապրել են։ Բաւական չէ, որ սոքա ուսում առնեն, աշխատեն և եսական համոզմունքներով բժիշկներ, գիտնականներ դառնան, կրթութիւն պէտք է սոցա։ Միութեան ու եղբայրական սիրոյ օրէնքները պէտք է ուսուցանել սոցա, որ ապագայ ասպարէզի մէջ ամէնքը հաւասարութեան անունով ձեռք ձեռքի տուած, նուիրեն իրանց ազգի ընդհանուր շահերին....

„Մասիսը“ խորհուրդ է տալի ինձ չը թողնել սրանց անուշադիր և միշտ հնչեցնել սոցա ականջներին հարկաւոր ձայները... ինչպէս վերև էլ ասեցի որքան կարողացայ կատարեցի պարտաւորութիւնս, խօսեցայ։ Հիմայ ձեր հերթն է „Մասիս“, այժմ դուք խօսեցէք, դո՛ւք յարձակուեցէք, դո՛ւք համոզեցէք։ Եթէ ես քարոզիչ միսիօների պաշտօն վարելու ցանկութիւն ունենայի՝ Եւրոպայ—Փարիզ չէի գալ երեսուն հոգի հայ ուսանողներին քարոզելու, այլ կերթայի Ասիա—Հայաստան, կը քշէի այնտեղից խաւարութիւն պատճառողներին, սուտ, կեղծ քարոզիչներին, որոնց շնորհքով քրիստոնէութեան վսեմ սկզբունքը կերպարանափոխուել է, և այնտեղ կը քարոզէի, այնտեղ կը հնչեցնէի հարկաւոր ձայները...

Ցարոյ

ՆԱՄԱԿ ԲԵՐԼԻՆԻՑ

Փետրվարի 25.

Այս փետրվարի 14-ին, կիրակի օր, մայրաքաղաքիս ամբողջ մամուլի ներկայացուցիչները, մոռանալով մի անգամ իրանց հակառակ ուղղութիւնները, մոռանալով իրանց կուսակցական ոգին, միասին հաւաքվեցան որ իրանց վերջին ողջոյնը տան իրանց եղբայրակցին, Ֆրիդրիխ Ցաբէլին, որ քսան եօթ տարի շարունակ խմբագրում էր և ուղղութիւն էր տալիս „National-Zeitung“ լրագրին։

Քսան և եօթ տարի շարունակ այդ յարգելի անձը չը շեղվելով իր գործը առաջ էր տանում, միշտ զանազան արգելքների հետ պատերազմելով, և երբեմն ցէնզուրայի խստութեան ենթարկվելով, երբ յիսուներորդ թւականների յետադիմական շարժումն սկսվեց։ Բայց նա բաղդ ունեցաւ այս ժամանակները համբերելուց և տանելուց յետոյ, վայելել և այն ժամանակը, երբ սկզբից արդէն «ազգային» վերնագիր ընդունած լրագիրը, իր անունի համապատասխան գործունէութիւն և ընթացք բռնելու միջոց ստացաւ։

Ցաբէլի լրագրի շատ ուրիշ լաւ յատկութիւնների թւում մէկն էլ այն էր, որ նա ոչ երբէք չէր ընդունում իր էջերի մէջ մի յօդուած որ ճիշդ իրողութիւնների վերա հիմնված չը լինէր։ Եւ այս իր յատկութեանը պարտական է „National-Zeitung“, որ նորա բոլոր ընթերցողները մէկ առանձին հաւատարմութիւն ունէին դէպի նա և նորա յայտնած տեղեկութիւնները միշտ հաւաստութեամբ իբրև ստոյգ էին ընդունվում։ Այսպիսի ուղղութեամբ լրագիրը պարտական լինելով իր խմբագրին, հասկանալի է որքան մեծ պէտք է լինէր այն յարգը որ Ֆ. Ցաբէլ վայելում էր և այլ լրագրողների կողմից։ Նորա մարմնի յուղարկաւորութիւնը ապացուցեց որքան մեծ էր դէպի նա ունեցած յարգանքը և կարելի էր նկատել որ միայն նոքա չէին մասնակցում այս հանդէսին, որոնց բժիշկը արգելել էր տունից դուրս գալ։

Վիեննայում նորերումս հրատարակվեցաւ մի նոր երաժշտական գիրք “Die moderne Oper“ (Նոր օպէրա) վերնագրով և նորա հեղինակն է ամենքին յայտնի պ. Հանսլիկ։ Գիրքը բաղկացած է առանձին յօդուածներից, որոնցից ամեն մէկը խօսում է կամ մի երաժիշտ-հեղինակի վերա, կամ մի ամբողջ երաժշտական ուղղութեան վերա։

Հեղինակը բոլորովին իրաւացի է ասում, որ օպէրա նոյն յարատևութիւն չունի ինչպէս մէկ դրամա։ Դրամայի մէջ յայտնած մտքերը հասարակութեան միշտ հասկանալի կարող են մնալ մինչ որ օպէրան ժամանակով հնանում է և գուցէ մի քանի տարի կանցկենան և Վագների օպէրաները մեր յաջորդներին նոյնքան անհասկանալի կը մնան, ինչպէս այժմ մեզ Հէնդէլի և Գլուկի օպէրաները, որոնց մենք մեզ չենք կարող բեմի վերա ներկայացրած երևակայել։ Հեղինակը այս իր միտքը նորանով է մեկնում որ օպէրան երաժշտապէս միայն դէպքեր, զգուդրութիւններ է ներկայացնում և ոչ գործողութիւններ։ «Այն, ասում է Հանսլիկ, ինչ որ մի հերոս խօսում է, մի մեծ բանաստեղծ կարող է այնպէս ներկայացնել, որ դա ամեն ժամանակների համար իր նշանակութիւնը կը պահպանի, իսկ այն, ինչ որ մի հերոս երգում է, ամենամեծ երաժշտական հեղինակն էլ չէ կարող առանց մի քանի իր ժամանակին յատուկ ընդունված երաժշտական ձևերի ներկայացնել, որոնք անցողական են»։

Այս անգամ նամակս վերջացնելով չեմ կարող չը յիշել և մի գիրք „Allgemeine deutsche Biographie“ (Ընդհանուր գերմանական կենսագրութիւն) վերնագրով, որ ինչպէս երևումէ մեծ ծաւալ պէտք է ունենայ և որի հրատարակութիւնը Բավարիայի թագաւոր Մաքսիմիլեան II-ի նըպաստներով պէտք է մշակի Միւնխենի Ակադեմիայի պատմագրական մասնաժողովը։

Դր. Ֆ. Միւլլէր

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մի մեծ քաղաքի բարեկարգիչ հայրը մի օրիորդաց ծխական դպրոցի ուսուցչութեան ժամանակ պահանջել է յօգուտ ուսումնարանի իւրաքանչիւր աշակերտուհու ծնողից տարեկան 12 րուբլի։ Վերջը իմացվեցաւ որ այդ փողերը ոչ թէ ուսումնարանի գանձարանն են մտել, այլ նուիրվել են սեփական շահերին, ի վնաս ուսումնարանի։

***

Մի քանի տարի առաջ Պարսկաստանի մի գիւղի ժողովուրդ իրանց քահանայի հետ մի մեռել, դագաղի մէջ դրած, տանում են դէպի գերեզմանատուն թաղելու։ Ճանապարհի կէսին մեռելը յանկարծ Ղազարոսի նման գլուխը դագաղից վեր է բարձրացնում և նստում է։ Բոլոր բազմութիւնը զարհուրում է և ամենի աչքերը նայում են դէպի քահանան, որ տեսնեն նա ինչ կասէ։—Տօ, օրհնածներ, էլ ինչ էք սպասում, չէ՞ք տեսնում, մեռելը «խորթլամիշ» է էլել։—Քահանայի մի այդպիսի

խօսքը բաւական էր ժողովրդի անահաւատութիւնը գրգռելու, նրանցից ամեն մինը, ինչ որ ընկնում է ձեռքին՝ քար, փայտ, զարկում են խեղճ մեռելի գլխին, այնքան, որ նա իրօք սպանվում է, կրկին գլորվում դագաղի մէջ.—Հիմայ գինջացու (հանգստացու), ասում է քահանան, տանենք թաղենք։ Այդպիսի դէպքերից յետոյ իրաւացի չեն արդեօք բժշկապետ Քուչարեանցի առաջարկութիւնները.—«Խօրթլամիշ» լինել, նշանակում է ռամիկների կարծիքով մեռելների կրկին կենդանանալը և գերեզմանից վեր կենալը, որոց համար ասում են, իբր թէ ստանում են չան, կատուի և այլ անասունների կերպարանք.—Ճիշտ եգիպտական հոգեփոխութեան օրինակ Հայաստանի մէջ...

* * *

Ա... քաղաքում մի կին իւր ծխական քահանային ժամց տալով խնդրում է գերեզմանատան եկեղեցումը իւր ննջեցելոց հոգուն այս ինչ օրը պատարագ մատուցանելու։ Քահանայն խոստանում է և նշանակեալ օրը նշխար ևս բերելով տիկնոջը, ստանում է նրանից էլի ժամց և լուսագին։ Մի քանի օրից յետոյ տիկինը ժամակոչից իմանալով որ այն օրը երբէք յիշեալ քահանայն պատարագ չէ արել, ցաւօք և արտասուելով յայտնում է իւր ազգականներին։ Բանը հասնում է տեղական առաջնորդին, որ հաւատալի լինելով իրողութեանը և ստուգելով, որ առաջինը չէ սոյն պատկառելի տէր հօր այսպիսի արարքը, առնում է սրանից փիլոնը, Թասակը և բոլոր պարգևները և մի քանի ժամանակով պատուիրում է նրան ժողովրդեան դասումն ապաշխարելու.

* * *

Զմիւռնիայի «Արշալոյս Արարատեանի» լրագիրը յունվարի 25-ից հաղորդում է, որ այս տարի ձմեռը այդտեղ մինչև այսօր բարեխառնութենէ շատ չը հեռացաւ։ Թէպէտ յաճախ և առատ անձրև եկաւ, բայց արևափայլ օրեր ևս արաւ։ Ցունվար ամսի մէջ քիչ ձիւն տեղաց հիւսիսային հողմով.

* * *

Լօնդօնում ձեռքից վաճառուած բոլոր օրագիրների թիւը 569 հազարի է հասնում։ Ցիշեալ ընդարձակ մայրաքաղաքի մէջ հրատարակվող անգլիերէն օրագիրներից «Դէյլի-Թէլէգրաֆ» թերթից օրը 170,000 օրինակ է տպվում, «Ստէնդարդ» օրագրից 140,000 օրինակ, „Դէյլի-Նիւս“ օրագրից 90,000 և „Թայմզ“ օրագրից օրը 70,000 օրինակ։

* * *

Խմբագրութիւնս ստացաւ Զմիւռնիայի „Արևելեան Մամուլ“ ամսագրի տետրակները օգոստոսից սկսած մինչև Դեկտեմբեր 1874 Թւի։ Ցոյս ունենք խօսել այդ ամսագրի մէջ տպված քանի մի յօդվածների մասին։ Մանաւանդ ուշադրութեան արժանի է „Կրթութեան խնդիրը հայոց մէջ“ յօդվածը։

* * *

Շնորհակալութեամբ ստացանք „Վարդ և Մանիշակ, վիպասանութիւն գիւղական կեանքից“ հեղինակութիւն Գ. Շահվերդեանցի։—Թիֆլիս, 1875 Թ. Համ. Էնֆիաճեանցի և ընկ. տպարան։—Գինը 40 կոպէկ։

* * *

„Մշակի“ խմբագրութեան մէջ ծախվում են այլ և այլ հայերէն գրքեր, որոնց ցուցակը շուտով կը հրատարակենք։

* * *

Լրագիրները հաղորդում են որ Սպանիայի երկու թշնամական միապետական կուսակցութիւնները միմեանց մասին և մի և նոյն ժամանակ այնպիսի լուրեր են տարածում, որ մարդը չը գիտէ որ կողմին հաւատայ։ Մի և նոյն օրը ստացվեցան երկու դէպքերը, մինը Մադրիդից հետևեալ բովանդակութեան՝ „Դօն-Կարլօսը յաղթվեցաւ, Էստէլլիան բռնված է. բոլոր զօրքերը փախչում են, գերիները անթիւ են։“ Իսկ Բայօնից գրում են մի և նոյն ժամանակ՝ „Ալֆօնս XII-ի զօրքը յաղթված է, ինքն Ալֆօնսը Մադրիդ է փախել։“

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ-ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ Հոգաբարձութիւնը նշանակումէ աճըրդախօսութիւն (տորգ) և երեք օրից յետոյ կրկնաճըրդախօսութիւն (պերետորժկայ) կապալաւ (իջարայով) տալու նոյն Դպրոցի կալուածքը՝ այն է նորակառոյց չորս կրպակներ (դուքան) և մի նկուղ (սարդափ), որք գտնվում են Սօլդատսկի անուանուած փողոցումը Ներսիսեան հին Դպրոցի հարաւային կողմը, առանձին կրպակները և առանձին նկուղը։ Պայմանաթուղթը (կանդիցիան) ցանկացողքը կարող են կարդալ Հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիւրակից և տօներից, առաւօտեան 10 ժամից մինչև 12 ժամն կէսօրի, և աճրդախօսութեան և կրկնաճրդախօսութեան օրը ներկայանալ նոյն Դպրոցումը Հոգաբարձութեան խորհրդարանի մէջ օրինաւոր գրաւականաւ, որ պիտի լինի կամ անանուն բանկի դրամաթուղթ (բանկի բիլէթ) կամ առձեռն դրամ (նաղդ փող) համաձայն պայմանաթղթին։ Աճրդախօսութիւնը լինելու է 1875 Թուականի Մարտ ամսոյ 20-ին և կրկնաճրդախօսութիւնը նոյն ամսոյ 24-ին երեկոյեան 6 ժամից ց9 ժամն.

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ-ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ Հոգաբարձութիւնը նշանակում է աճրդախօսութիւն (տորգ) և երեք օրից յետոյ կրկնաճրդախօսութիւն (պերետորժկայ) կապալաւ (իջարայով) տալու նոյն Դպրոցի կրպակը՝ ընծայած Գրիգոր Շերգիլեանցից, որ գտնվում է Միջին փողոցումը։ Պայմանաթուղթը (կանդիցիան) ցանկացողքը կարող են կարդալ Հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիւրակէից և տօներից, առաւօտեան 10 ժամից մինչև 12 ժամն կէսօրի, և աճրդախօսութեան և կրկնաճրդախօսութեան օրը ներկայանալ նոյն Դպրոցումը Հոգաբարձութեան խորհրդարանի մէջ գրաւականաւ, որ պիտի լինի կամ Արքունական անանուն բիլէթ և կամ առձեռն դրամ (նաղդ փող) համաձայն պայմանաթղթին։ Աճրդախօսութիւնը լինելու է 1875 Թուականի մարտ ամսոյ 13-ին և կրկնաճրդախօսութիւնը նոյն ամսոյ 17-ին երեկոյեան 6 ժամից ց'9 ժամն։

МИ ՖՐԱՆՍԻԱՑԻ, որ բացի Ֆրանսիերէն լեզուից կարող է դաս տալ և լատիներէնը և այլ առարկաները, կը ցանկանար ՄԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻ մէջ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԻ տեղ ունենալ, մինչև անգամ առանց ռոճիկի՝ այսինքն միայն բնակարանը և կերակուրը։ Մանրամասն տեղեկութիւններ ունենալ ցանկացողները կարող են դիմել „Մշակի“ խմբագրութեանը։ 3 (3)

Продается Земля

Десять тысячъ квадрат. сажен. рядомъ съ Акклиматизаціоннымъ садомъ между садомъ *Муштаида* и Елизаветинской улицею, около мѣста, на которомъ предполагаются казенныя постройки для *Военной Гимназіи* (ст. Тифлисск. Вѣсти. № 65 за 1874 год). Объ условіяхъ узнать въ квартирѣ Старшаго Цензора Сулейманъ-Ханъ Меликъ-Мерабова, въ домѣ Мурадова, въ Кукахъ противъ 3-го Мироваго Отдѣла.

Ծախվում է հող

Տասը հազար սաժէն Ակկլիմատիզացիօնի այգին կպած, Մուշտաիդի այգի և Ելիզավետինսկու փողոցի մէջ, այն տեղի մօտ, որտեղ մտադրած են արքունական շինութիւններ զինուորական գիմնազիի համար (տես Тифлисск. Вѣстн. լրագիր 1874 տարվայ № 65)։ Պայմանները կարելի է իմանալ Աւագ Գրաքննիչ (Старшій Цензоръ) Սուլէյման-խան Մէլիք-Մեհրաբեանցի տանը, Կուկիում, 3-որդ բաժանման հաշտարար դատաւորի դէմուդէմ։ 1 (3)

Въ Редакціи газеты „Мшакъ“, а также въ книжн. магазин. Фонъ-Вихмана продается

ЛЕКЦІЯ Д-РА АНДРЕАСА АРЦРУНИ

СѢРА

ея химическія свойства техническое примѣненіе и геологическое положеніе

(цѣна 20 коп. съ пересылкой 25)

ԼԱՄՊԱՆԵՐԻ

մեծ ընտրութիւն

Եւրօպայի ամենանշանաւոր գործարաններից

Ե. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ մագազինում,

Շարուրովի տանը, Մուղէունի դէմ,

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԾԱԽՎՈՒՄ Է ՄԻ ԳԵՏԻՆ

750 սաժէն մեծութեամբ Թիֆլիսի ԿՈՒԿԻԱ մասում Մալականսկայա Սլոբոդկա անուանված թաղում, անկիւնի կըտորը հիւսիսային կողմից, մալականուհի Նըմէլիանովա տան մօտ։ Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ Վօզօվօզնի փողոցում, Նըլվազովի տանը տիկին ԺԷԼԻԽՕՎՍԿՈՒ մօտ։

1 (3) 2. շ. 1. տ.

Մոսկուայում հրատարակուեցաւ «ՓԱՐՈՍԻ» չորրորդ տետրն, 1875 ամ, որոյ մէջ 'ի միջի այլ և այլ յօդուածոց գըտանին նաև յօդուածքն Ներսէսի Ն. Կաթողիկոսի և Մանուէլ վարդապետի, երկու պատասխանքն Զարմայր Մսերեանց „Արարատ“ ամսագրին, և մի վիմատիպ պատկեր։ Գինն առաքմամբ է 40 կոպ. արծ. Հրատարակչի հասցէն գրելու է այսպէս. Его Высокородію Зармайру Мсеріанцу, въ Москвѣ, у Меньшиковой башни, въ домѣ Милованова.—

Դուրս եկաւ մամուլի տակից և ծախվում է Տփխիսի գրավաճառների մօտ

ՎԱՐԴ ԵՒ ՄԱՆԻՇԱԿ

Վիպասանութիւն (գիւղական կեանքից)

գրեցի.

Գինն է 40 կ.—ճանապարհի ծախսով։ Գումարով առնողներին զեղչումն կ'լինի։

Օտար քաղաքացիները կարող են ստանալ ուղղակի հեղինակից այս հասցէով. Тифлисъ, Егору Шавердянцу въ домѣ чиновника Егора Исарова. Напротивъ 1 отдѣленія.

ՄԱՐՏԻ 6. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ. 1875.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Մարտի 5-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալ).	5	90
Բամբակ Երևանու.	4	60
„ Ամերիկայի սերմից	6	70
Բուրդը Թուշի	6	—
Թարաքամի	3	60
Շաքարը ռուս (բրօցկու)	8	55
„ միւս տեսակը.	8	40
„ զազրան, տրանզիտ	4	60
„ մաքուր վճարած	7	70
Շաքարաւազը Ռուս	6	90
Ղահվա Լիվանի լաւը	—	—
„ Մոկօ շատ լաւը	19	—
„ Մարաինկոփ ցածր	—	—
Ալիւրը Երևանի	1	
Ալիւրը Գեանջա հասարակ	1	5
„ Շորագեալու	1	20
Գարին	„	60
Մոմ.	10	45
Փոխանակագիր Պոլսի	6	50
„ Գավրէժի	4	53
Լօնդօնի կուրսը (Օդեսայի վերայ) 1 լիրան արժէ.	7	15
Մարսէլ և փարիզ 352 ֆր. արժէ	100	

ՀԵՌԱԳԻՐ

Քսան բառից կազմված հեռագիրը աժէ՝

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի գլխաւոր քաղաքները	1	
Նոր-Նախիջևան.	1	
Մոսկվայ, Ս. Պետերբուրգ. Նիժնի-Նովգորոդ	2	
Աւստրիա	2	75
Անգլիա.	3	75
Գերմանիա.	2	63
Թիւրքիա	3	
Ֆրանսիա	3	50

ՆԱՒԵՐ

Օդեսայից Փոթի (ամառը) նաւը դուրս է գալիս հինգշաբթի օրերը ժամը 2-ին կէս օրից յետոյ։

Փոթիից Օդեսա կիրակի 6 ժամին կէս օրից յետոյ։

Օդեսայից Փոթի (ձմեռը) հինգշաբթի օրերը 3 ժամին։

Փոթիից Օդէսա չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան։

Փոթիից Կ. Պոլիս նաւը դուրս է գալիս երկուշաբթի առաւօտները։

Կ. Պոլսից Փոթի կիրակի առաւօտները։

ՓՈԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փոթի (ճանապարհորդների գնացքը) 8 ժամին 18 րոպէ առաւօտեան։ Մինչև Սուրամ (խառն գնացքը) երեկոյեան 8 ժամ. 17 րոպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	8. 18	8. 17
Մցխէթ	9. 18	10. 48
Գորի	11. 39	1. 43
Սուրամ	1. 52	4. 30
Քութայիս	7. 55	
Փոթի	11. 27	

	առաւօտ.
Փոթիից	7. 38
Քութայիս	10. 12
Սուրամ	4. 57
Գորի	7. 23
Մցխէթ	9. 52
Թիֆլիս	10. 49

Թիֆլիս գալիս է ճանապարհորդների գնացքը երեկոյեան 10 ժամին 49 րոպէ։

Տեղերի գինը Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գորի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3. 92	2. 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
Փոթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՈՍՏ

Ընդունում է

Ռուսաստան և Եւրօպա ամեն օր, բացի կիրակի։

Երկուշաբթի

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան) Օզուրգէթ, Ախալցխայ, Բէլի Կլիւչ, Բագուի և Գանձակի նահանգ (ծանր փոստ)։

Երեքշաբթի

Սև և Ազով ծովի ռուս նաւահանգիստներ (ձմեռը) Բագուի և Գանձակի նահանգներ (թեթև փոստ)։ Նուխի (Ցարսկի կօլօդցի, Զաքաթալ, Սղնախ, Թէլաւ, Լագօդէխ) թեթև փոստ։

Չորեքշաբթի

Երևան, (Ջուլֆ, Ալէքսանդրապօլ, Նոր-Բայազեդ) Զուգդիդ։

Հինգշաբթի

Սև և Միջերկրական ծովի առեւտրական նաւահանգիստներ։

Ուրբաթ

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան, Ալէքսանդրապօլ) Օզուրգէթ, Ախալցխա, Բէլի Կլիւչ, Սև և Ազով ծովի ռուս նաւահանգիստներ, (ձմեռը) Բագուի և Գանձակի նահանգներ (թեթև փոստ)։

Շաբաթ

Նուխի, (Ցարսկ. կօլօդ. Զաքաթ. Սղն., Թէլաւ).

Փոթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու կէտեր ամեն օր, բացի կիրակի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակը աժէ.	5
Ռուսաստան նամակը	10
Գերմանիա, Աւստրիա	10
Ֆրանսիա.	13
Անգլիա	14
Շվէյցարիա	14
Թուրքիա (Կ. Պօլիս)	20
Թիւրքիա (ցամաք)	20
Իտալիա	16
Ամերիկա	28
Պարսկաստան	10
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌՔԵՐ

Թիֆլիսից Վլադիկավկաս ամեն օր ամառը 6 ժամին կէս օրից յետոյ իսկ ձմեռը 4 ժամին։

Թիֆլիսից Պիատիգորսկ, Ստավրապօլ և Ռօստով հինգշաբթի և շաբաթ օրերը 6 ժամին առաւօտեան։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ (փետրվարի 28-ին)

Լօնդօն մի րուբլ աժէ $33^{11}/_{32}$ պէնս (փոխանակ 40 պէնս)։

Փարիզ մի րուբլ աժէ $350^{1}/_{2}$ սանտիմ (փոխանակ 400 սանտիմ)։

Առաջին 5% փոխառութեան տոմսակ	$198^{1}/_{4}$
Երկրորդ	196
5% բանկի տոմս. 1 շրջանի	98
„ „ „ 2 „	98
„ „ „ 3 „	—
5% րէնտա	$101^{1}/_{4}$
Ազով-Դօնի բանկի ակցիաներ	220
Օդէսայի Առևտր. բանկի ակցիաներ	225
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտի ընկերութ. օբլիգացիաներ	$91^{7}/_{8}$

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—Վիւրցբուրգ. Բ. Գ. Ք. Շատ և շատ շնորհակալ ենք ձեր օգտաւէտ աշխատակցութեան համար։

—Մոսկվա. Սկայորդի. Կը գայ ժամանակ, երբ նրանք կը համակրեն մեզ, երբ կը հասկանան թէ մեր նպատակն էր և է վերանորոգութիւն առաջարկել նրանց նիւթական անմխիթար դրութեան մէջ։